

* نگاه کلی

پرسش‌های زبان و ادبیات فارسی آزمون سوم تعاونی سنجش کمی دشوارتر از دو آزمون قبلی طراحی شده‌است و طراحان محترم در طرح پرسش‌های تناسب مفهومی (قربت معنایی) و آرایه‌های ادبی، نیم‌نگاهی هم به بیت‌های خارج از کتاب داشته‌اند، تا فاصله‌ی میان سؤالات این آزمون‌ها با سؤالات سنگین و نفس‌گیر آزمون سراسری قدری کمتر شود و امید است که این روند همچنان ادامه یابد تا در آزمون‌های جامع، داوطلبان با سؤالاتی هم‌سنگ آزمون سراسری روبه‌رو شوند.

در تقسیم‌بندی منابع این آزمون، کاستی بزرگی به چشم می‌خورد و آن گسترش محدوده‌ی این آزمون به پیش‌دانشگاهی ۲ است؛ فصل پنجم کتاب پیش‌دانشگاهی که مربوط است به نیم‌سال دوم، در محدوده‌ی این آزمون بوده و از آن سؤال نیز طرح شده‌است. به‌واقع نمی‌توان چنین امری را با هیچ منطق و تدبیری سازگار دانست جز آن‌که برنامه‌ریزان محترم بدون توجه به آن‌که واقعاً در نیم‌سال اول تا چه صفحه‌ای از کتاب پیش‌دانشگاهی در مدارس کشور طبق برنامه‌ی وزارت آموزش و پرورش تدریس می‌شود، با فرض این‌که در هر نیم‌سال باید نیمی از یک کتاب تدریس شود، تعداد صفحات کتاب ادبیات پیش‌دانشگاهی را نصف کرده‌اند و به‌همین سادگی محدوده‌ی آزمون را تعیین نموده‌اند! و یا این‌که برنامه‌ریزان محترم این آزمون هنگام بودجه‌بندی، فقط داوطلبان فارغ‌التحصیل را در نظر داشته‌اند و وضعیت دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی را در نظر نگرفته‌اند. هر یک از این احتمال‌ها یا هر احتمال دیگری که صادق باشد، چنین اشتباهی، آن‌هم در آزمونی با این اهمیت قابل توجیه نیست.

بی‌توجهی به اصول نگارشی در این آزمون نیز به چشم می‌خورد که واقعاً براننده‌ی طراحان محترم این آزمون، به‌ویژه در درس زبان و ادبیات فارسی نیست؛ برای نمونه در صورت سؤال ۲۰ آمده‌است که مفهوم بیت موردنظر با کدام بیت تناسب معنایی دارد، که یکی از دو واژه‌ی «مفهوم» یا «معنایی» را باید حذف کرد تا جمله‌ای روشن و بدون حشو حاصل شود. در پاسخ پرسش پنجم آمده‌است: «سفاهت معنی بی‌خردی - کم‌عقلی دارد»، که به‌کاررفتن خط تیره بین «بی‌خردی» و «کم‌عقلی» کاملاً نابه‌جاست و باید در این موارد از حرف «و» استفاده کرد. در پاسخ تست ۲۱ نیز از نشانه‌ی دو نقطه نادرست استفاده شده‌است زیرا «دو نقطه» خودش برابر است با «معنی می‌دهد» و دیگر نباید بعد از آن چنین افعالی را به‌کار برد. موارد دیگری نیز هست به یکی از آن‌ها در ادامه اشاره خواهد شد.

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۷	تاکنون از تفاوت شیوه‌ی «بلاغی» و شیوه‌ی «عادی» در آزمون سراسری سؤالی طرح نشده‌است اما امکان طرح چنین سؤال‌هایی در آزمون سراسری سال‌های آینده کم نیست.
۱۰	توجه به این‌که فعل ماضی نقلی (مانند «بخشیده‌است») با مجموعه‌ی «مسند + فعل» اشتباه نشود، نکته‌ای است که در تست‌ها کم‌تر به آن پرداخته شده‌است.
۱۵	یافتن مفهوم تقابل «عقل و عشق» در گزینه‌ی اول، نیاز به درک ادبی بالایی دارد.

*** پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر**

شماره پرسش	توضیح
۳	تنها با توجه به معنا و مفهوم بیت می‌شود به غلط‌بودن املای «قصر عمل» پی‌برد.
۷	پاسخ‌دادن به این پرسش‌ها در گروهی آن است که نقش تک‌تک اجزای جمله را پیدا کنیم و ببینیم که ترتیب آمدن اجزای جمله در کدام گزینه به شیوه‌ی عادی نیست که نیازمند تمرین قبلی و صرف وقت است. البته آمدن فعل در ابتدای گزینه‌ی اول این تست، پاسخ‌گویی به آن را راحت کرده‌است.
۱۱	بسیاری از دانش‌آموزان به آمدن واژه‌ی «عدم» در ابتدای گزینه‌ی سوم توجه نمی‌کنند. (یا اصلاً چون درس «طنزپردازی» را جدی نمی‌دانند، هر سؤالی که از این درس طرح شود برایشان سخت به حساب می‌آید!)
۱۲	صورت سؤال کمی گنگ است و گزینه‌ها نیز نکته‌دار انتخاب شده‌اند.
۲۳	پیداکردن آرایه در بیت‌های خارج از کتاب درسی نیاز به درک ادبی و تمرین بسیار دارد.

*** پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست**

شماره پرسش	توضیح
۱	جمله‌ی «ما به فلک می‌رویم» در بیت گزینه‌ی اول مفهومی جز پرواز به سوی خدا و بازگشت به اصل الهی را به دست نمی‌دهد و مطمئناً این بیت کم‌تر از بیت گزینه‌ی چهارم به مفهوم جمله‌ی «کل شیء یرجع الی أصله» نزدیک نیست، بنابراین هیچ‌یک از چهار بیت نمی‌تواند پاسخ این سؤال باشد.
۱۴	گزینه‌ی دوم هم می‌تواند اشاره داشته‌باشد به مشکل فقر و مستمندی مردم که جامه‌های پوسیده و نخ‌نما بر تن دارند. هم‌چنین برداشتی که طراحان محترم از گزینه‌ی چهارم به دست داده‌اند، کمی دور از ذهن و کاملاً سلیقه‌ای است. (شاید منظور پروین از این که می‌گوید «قاضی نیمه‌شب بیدار نیست» این باشد که قاضیان دیگر شب‌ها را به راز و نیاز و خواندن نماز شب سپری نمی‌کنند، درحالی که روزگاری قاضیان از میان مؤمنان شب‌زنده‌دار برگزیده می‌شدند). به‌هرحال اگر گزینه‌ی ۲ را بتوان پاسخ این تست به‌شمار آورد حتماً گزینه‌ی ۴ نیز پاسخ درست دیگری است برای این تست سلیقه‌ای.
۱۶	از کجای بیت «گوشم به راه تا که خبر می‌دهد ز دوست / صاحب‌خبر بیامد و من بی‌خبر شدم» مفهوم «وجود بی‌ارزش عاشق با وجود معشوق ارزشمند می‌شود» برداشت می‌شود؟ ای کاش پاسخ‌دهندگان محترم قدری، فقط قدری به کلمه‌ی «تشریحی» که در عنوان پاسخ‌نامه‌شان آمده‌است، توجه نشان می‌دادند، تا خود هنگام پاسخ‌گفتن به چنین سؤالاتی متوجه اشتباهات موجود در آن‌ها می‌شدند. به‌هرحال گزینه‌های ۱ و ۲ هر دو پاسخ درستی برای سؤال مطرح‌شده در صورت تست به حساب می‌آیند.
۱۹	طراحان محترم گوی سبقت را از برنامه‌ریزان آزمون نیز ربوده‌اند و این تست را از فصل ششم کتاب ادبیات پیش‌دانشگاهی یا به‌عبارتی دومین فصل مربوط به ادبیات پیش‌دانشگاهی ۲، طرح کرده‌اند! که خارج از محدوده‌ی این آزمون است. صورت سؤال به‌گونه‌ای است که انتظار داریم در هر گزینه نام یک کتاب آمده‌باشد اما می‌بینیم که در هر گزینه نام سه اثر قید شده‌است (اشکال و برایشی در طراحی سؤال) و متأسفانه هیچ‌یک از آثار یادشده در گزینه‌ی چهارم نیز «حسب‌حال» نیستند بلکه تذکره و زندگی‌نامه به‌شمار می‌آیند و کتاب درسی به روشنی میان «حسب‌حال» و زندگی‌نامه تمایز قایل شده‌است؛ بنابراین بهتر است این سؤال پراشکال حذف شود.